

ՀՈՆՏՈՆ

«ԵՐԶԸ ԿՐՈԹՈՎՍՔԻ» ՀԻՄՆԱՐԿԻ «ԶԱՐ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ «ARMINE, SISTER» ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՕՐԱԹՈՐԻՕՆ

ՉԱՅՆԱՅԻՆ ՇԻՐԻՄՆԱՋԱՐ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՒԵՐՈՒՆ

Հոկտեմբեր 25-ի 11 լոնտոնի մէջ տեղի ունեցան լեհական «ZAR» թատերախումբին «Արմինէ քո՛յր» թատերական ստեղծագործութեան երոպական շրջապատշափանդրանիկ ներկայացումները: Լեհ բեմադիր եւ երգը կրոթովսկի կեդրոնի գեղարուեստական տնօրէն եարուլաւ ֆրէմի իրայատուկ անխօս գործը, որ բեմագիրին բանաձեւում թատերական օրաթորիօ մըն է, երաժշտական համադրում մըն է շարժում-գործողութիւններով, որ կ'ամփոփէ հայկական եկեղեցական շարականներ, ընդելուզւած քրտական, պարսկական եւ թրքական երաժշտութիւններով: Հայկական երաժշտական բաժնի ղեկավարն է Արամ Փերովբեան:

«Արմինէ քո՛յր» բեմադրութիւնը նուիրուած է Հայոց պատմութեան, կը պատուէ յիշատակը անոնց որոնք

կուռ, անխօս: Դերասանի մարմնով ապրուած: Անոր շարժումներով արտայայտուած: Թատերական գործողութիւններ, լեհական թատերախումբ, լեհական ընթերցում մը Հայոց Յեղասպանութեան: Լեհական թատերական պատարագ մը՝ յիշելու, չմոռնալու եղածը: Բեմական ժամանակաւոր ձայնաւոր շիրիմնաքար մը՝ արտայայտելու թատերական եղանակով եղելութիւնը, տառապանքը՝ բեմին վրայ վերապրուած: Կը պատմէ եկեղեցիներու, չէնքերու վիլուզումը, սիներու քանդումը, գերաններու տեղափոխումը, ներքին երկրաշարժը, վայրերու անկումը, տեղահանութիւնը: Կը պատմէ սրբազնումը հացին, թոնիրին, լաւաշին, քրիստոնէական մարմնին ոտնակոխումը: Սրբազնումը արիւնին, որ կը ծորէ երակներէն մարմնէն դուրս: Նուոր կը դառնայ արինլր-

Յեղասպանութեան վերաբերեալ լուսանկարներուն, որոնք տեղույն թրքական համայնքի թշնամական հակագդեցութեան ենթարկուելով կը վնասուին: Առաւել՝ ցուցահանդէսն մաս մը կը գեղզուի թրքական դեսպանատան եւ հրեայ համայնքին

աշխատանքները ուղղած է Հայոց Յեղասպանութեան յիշողութեան արարքին:

Բեմադրութիւնը Անատոլիայի եւ Արեւմտահայաստանի հայ ժողովուրդի տեղահանութեան պատմութիւնն է, որ սկսած է 20րդ դարուն եւ որուն ականատեսն էր երոպան իր յանցաւոր լուսամբ, որ շատ յաճախ կը դառնայ կրաւորական ժմատողականութիւնն:

Հայոց Յեղասպանութիւնը ունի երեք երես՝ հայութեան սպանդը, դարաւոր մշակոյթի կորուստը, հողերու եւ հարստութեան խրացումն ու կողոպուտը: «Զար» թատերախումբի աշխատանքը էապէս կ'անդրադառնայ Յեղասպանութեան պատճառած նշեալ վնասներէն առաջին երկուքին՝ Յեղասպանութեան զո՞ներուն յիշատակին

Բեմայարդարութիւն մանրակերտը: Հեղինակն է բեմադիր՝ Եարուլաւ ֆրէթ

մեռան անշիրիմ, քաղաքակիրթ պետութիւններու ձայնաւոր կամ լուելեայն մերսակցութեամբ: Կողեկոչէ Յեղասպանութեան ենթարկուած ժողովուրդին յիշատակը: Հանդիսատեսը իր աթոռին գամող, զինք անշարժացնող, պահ մը եղելութեան առջեւ լուսական պարտադրող թատրոն: Մրտակէզ արտայալութիւն՝ 100ամեակին առթիւ: Ոչ կապկում, ո՛չ ալ պատում, այլ բեմական հնարք, որ կը պապանձէ լեզուն: Խօսքը աւելորդ է: Գործողութիւն, որ ոչ մէկ մեկնաբանութեան, ո՛չ մէկ բացատրութեան կը կարօտի: Երաժտական է, երգային: Երգեր, որոնք դարերու խորքէն մեզի հասած են: Թատերական է: Թատրոն է: Իրական է: Եղեռն է: Մեծ եղեռնի մանրակերտը, որ թատրոնի բեմին վրայ կը կատարուի: Ներկաները գիտեն որ թատերական հնարք է, սակայն իրական է տառապանքը:

ևայ գլուխ, մորթագերծ գանկ, արգանդէն դուրս նախամարդու միս: Նուոր կը ծորէ արիւն, որ չի փոխակերպուիր փրկչին արեան, ո՛չ ալ հացը՝ տէրունական մարմնին: Տաճարը կը դառնայ անապատ: Մարմինը՝ դիմակ: Անծայրածիր աւազը զոհասեղան՝ անկենդան մարմններու, ուր կը հնձեն շարականները սերովքիներու, քերովքիներու, սուրբ-սուրբեր՝ ալելուիաներ՝ տարածութեան խլութեան մէջ: Պատարագը կը մատուցուի, Աստուծոյ, փրկիչին բացակայութեան:

ՄԵԿՆԱԿՏԸ

ԻՆՉՊԵՍ ՍԿԻՃԲ ԱՌԱՄ
«ԱՐՄԻՆԷ ՔՈ՛ՅՐ»
ԹԱՏԵՐԱԽԱՆԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ
2000 թուականներուն Վրոցլաւ քաղաքին մէջ կը ներկայաց-
վի ցուցահանդէսը Արմին Վէկնէրի

Fot. Armin T. Wegner
© Maltese Werke, Göttingen
Alle Rechte vorbehalten. All rights reserved.

Նկար՝ Արմին Վէկնէրի

միջամտութեամբ: Այս երեւոյթները հետաքրքրութիւնը կ'արթնցնեն եարուլաւ ֆրէմի: Ինչո՞ւ եղեռնէն դար մը ետք այս ատելավառ վերաբերումը համայնքի մը կողմէ որ կը յաւակնի ուղղակի ժառանգորդը շվալ Օսմանեան կայսրութեան: Եւ ինչո՞ւ Յեղասպանութիւններու միջեւ մրցակցութիւն հաստատել փոխանակ միասնական յիշողութեան արարքի:

«Արմինէ քո՛յր» ծրագրին վերաբերութիւնը կը յղուի նամակի մը, որ կէս մնացած է, չէ հասած իր հասցէատիրոջ: Ինչո՞ւ, ինչպէս: Պարզ հարցումները: «Արմինէ քո՛յր» ծրագիրը կը հարցաքննէ «Ելրոպայի լուութեան» պատճառները, վկայելու գործողութիւնը եւ վկայութեան ժառանգութիւնը:

«ԶԱՐ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ԲԱԶՄԱԿՆԵՐԸ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԶԵՐՆԱՐԿՆԵՐԸ

ԲԱԶՄԱԿՆԵՐԸ
ԱՐՏԱՅԱՅՆՈՒԹԻՒՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՌՈՒԹԵԱՆ
ԴԻՄԱՑ

Վրոցլաւ քաղաքին մէջ հաստատուած «Երգը կրոթովսկի» հիմնարկի «Զար» թատերախումբի բեմադիր՝ եարուլաւ ֆրէմադիր՝ ներկայացված կամացական համայնքին ժմատողականութիւններ եւ վիճարկումներ:

Եւ դարաւոր մշակոյթի կորուստին: Առաւել՝ երոպայի լուսամբ, յաճախ իր կրաւորականութեամբ, ուազմաքաղաքական տնտեսական շահներուն հետապնդումով մեղակից կը դառնայ թուրքիոյ կողմէ որդեգրուած ժմատողական քաղաքականութեան:

Թատերախումբը 2010ին եւ 2012ին ճամբորդած է Պոլիս, Անատոլիայի տարբեր քաղաքներն ու շրջանները, Հայաստան ու Երուսաղէմ եւ ամէնուր ուսումնասիրած տեղական մշակութային ժառանգութիւններու մասնակիութեան մէջ անդամանութեան ժամանական կայսրութիւններուն եւ երգիչներուն հետ, նպատակ ունելով մօտէն ծանօթանալ հարուստ մշակութային անցեալն մնացած հետքերուն, կենդանի մնացած ժառանգութեան փլատակ, կիսաքանդ եկեղեցիներուն:

Այս արշաններուն արդիւնքը ներկայացուած է խումբին կողմէ զանազան ձեռնարկներու ընդմէջէն: լուսանկարներու ցուցահանդէս՝ նուիրուած Արեւմտահայաստանի հայկական եկեղեցիներուն եւ ճարտարապետական աւերակ ժայկական երաժշտութեան յատիցացուած աշխատանքը ներկայացուական մշակութային ժմատութեան պատճառները կը դառնայ կրաւորական ժմատողականութիւններ:

▶ «ՎԿԱՅԵԼՈՒՄ ՎԿԱՅՈՒՄԾԸ»

Վերնագիրն է Մակտալենա Մոռայի լուսանկարներու ցուցահանդեսին: Կամփոփէ թատերախումբին աշխատանքին միտք բանին: Կան առաջին կարգի վկայութիւններ, որոնք ժամանակի ընթացքին, կ'ամբողջացնէին զայն:

Երկան Հնկուգենցի Սուրբ Կարապետ վանքի եկեղեցին, Տէրսիմ
- Նկար՝ Մակտալենա Մոտրայի

Խոլէի Սուրբ Գէորգ վանքի եկեղեցին, Խարբերդի շրջան
- Նկար՝ Մակտալենա Մոտրայի

րախաղը, ցուցահանդէսը եւ հետազոտական աշխատանքները գիտակցական կամաւոր այն աշխատանքներն են, որոնք կը վերստեղծեն երկրորդ կարգի վկայարան մը վերստանձնելու՝ առաջին կարգի փաստերը:

ՀՈՆՏՈՆ «Armine, Sister»ի ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԱՆԴՐԱՄԻԿԱ

«Զար» թատերախումբի «Արմինէ քո՛յր» ներկայացումը տարի մըն է կը ներկայացուէր Լեհաստան՝ Վրոցլավի եւ Վարշավայի մէջ: Հոկտեմբերի սկիզբը առաջին անգամ ըլլալովք բեմադրութիւնը ներկայացուեցաւ Լոնտոնի մէջ, Պաթթըրսի մշակութային կեդրոնին մէջ, Լոնտոնի «Կոմիտաս» հիմնարկին կարեւոր օժանդակութեամբ:

«Արմինէ քո՛յր» թատերախասդի ներկայացման կողքին, «Կոմիտաս» Հիմնարկի կազմակեր-

պութեամբ տեղի ունեցան, մշակութային բազմաթիւ ծրագիրներ, որոնք տարբեր ձեռնարկներով համերգներով, շարժանկարներու ցուցադրութեամբ, դասախութեամբ եւ լուսանկարներու ցուցահանդէսով կ'արձագանգէին թատերախաղին ներկայացումին, կ'ամբողջացնէին զայն:

ԶՐՈՅՑ՝ ԼԵՇ ԲԵՄԱԴԻՐ ԵԱՐՈՍԼԱՒ ՖՐԷԹԻ ՀԵՏ «ԼՈՒՌ ՄՆԱԼ ՄԵՂԱՍԿԻՑ ԴԱՌՆԱԼ ԿԸ ՆԾԱՆԱԿԵ»

«ՆՅ» - Երբ պատահեցաւ ձեր առաջին հանդիպումը Հայոց Ցեղասպանութեան հետ:

Եարոսլաւ Ֆրէթ. - Այո՛, հանդիպումը հետաքրքրական բառ է: Անկասկած 15 տարիներ առաջ, երբ առաջին անգամ ըլլալով այցելեցի Ս. Էջմիածին եւ ներկայ եղայ եկեղեցական պաշտամունքին, հմայուած էի: Առաջին հանդիպումը էր հայկական մշակոյթին հետ, ոչ անպատճառ՝ Յեղասպանութեան: Զէի գիտեր ինչ ընել այս մըշակոյթով, ինչպէս յարաբերիլ անոր հետ: Մտքիս ծայրը մնացած էր: Երիտասարդ էի եւ պէտք էր սպասէի այլ հանդիպումներու:

«ՆՅ» - Ինչո՞ւ այս պահուս այս ցիտին ընտրութիւնը:

Ե.Ֆ. - Արամն է պատճառը (Խմբ. Արամ Քերովիքեան, երաժիշտ, երաժշտագէտ, «Արմինէ

Եարոսլաւ Ֆրէթ

«ՆՅ» - Բայց ինչո՞ւ այս ծրագիրը եւ ինչո՞ւ այսքան հետաքրքրութիւն ցեղասպանութեան նկատմամբ,

մանաւա՛ն՝ Հայոց Ցեղասպանութեան նկատմամբ, որից ցեղասպանութիւնները ալ կատարուած են:

Ե.Ֆ. - Եթէ մէկը ծանօթ է իմ գործերուն, կ'անդրագառնայ որ

ես հետաքրքրուած շեմ տրամայով կամ շէքսփիրեան ողբերգական թատերգութիւններով, բայց ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան, ես կ'ուզեմ իմ պատասխանը որոնել ընդհանրական այժմէական ողբերգութիւններու դիմաց, ժողովուրդին հետ բաժնել

Արամ Քերովիքեան

քո՛յր» խաղին երաժշտական խորհրդատուն եւ հայկական երաժշտական բաժնի պատասխանատուն): Ճիշդ անձն էր: Ձինք

նախքան ներկայացումը թատրոնի բեմագիր տնօրիէնը եարուալա Ֆրէթ հետեւեալ յատկանշական խօսքերով ընդունեցաւ հանդիսատեսները՝

«Զայնային շիրիմ մը կառուցել ի յիշատակ Հայոց Ցեղասպանութեան զոհերուն, անոնց որոնք շիրիմէ եւ հոգեհանգիստէ զորկ մնացի»:

Թատերասարահին նախամուտիխն, արեւմտեան Հայաստանի ճարտարապետական աւերակ կամ ձեւափոխուած ու սրբապղծուած կոթողներու փոքրիկ ցուցահանդէս մը կը հիւրընկալէր հանդիսատեսները: Նոյն գափիթին մէջ սեղանի մը վրայ հայկական լաւաշ հաց կը մատուցուէր իբր նախաճաշակ միասնաբար պահ մը ճաշակելու յիշողութիւնը անոնց որոնք զո՞հ դարձան սպանդին:

Ծրագիրը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէր.

- ԱՐՄԻՆԻՔ ՔՌՅՌ» ներկայացում - Հոկտեմբեր 9,
- ԱՐՄԻՆԻՔ ՔՌՅՌ» Տրաման երաժշտութեամբ - քննարկում - Հոկտեմբեր 7,
- ՄՏՏԾԵԼ ԱՆՄՏՏԾԵԼԻՆ եւրոպան եւ Հայոց Ցեղասպանութեան յիշողութիւնը - Հոկտ. 8,
- ԱՐՄԻՆԻՔ Մարմնացած Տրամա - Հոկտ 9,
- Յիշողութեան հետ ... - դասախութիւններ: Հայուանդէս Ներկայացնէւ Մոտրա - Հոկտ 2-12,
- Նարժանկարներու ցուցադրութիւններ - Հոկտ. 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11,
- Հարժանկարներու ցուցադրութիւններ - Հոկտ. 3-5: Ժայկական ազգագրութիւն հէքեաթ, երգ, պար - Վահան եւ Վերժին Քերովիքեաններու կողմէ - Հոկտ 3-5: Ժայեալէն Զայներ - Հոկտ. 5,

ԶՐՈՅՑ՝ ԼԵՇ ԲԵՄԱԴԻՐ

ԵԱՐՈՍԼԱՒ ՖՐԷԹԻ ՀԵՏ

ԿԸ ՆԾԱՆԱԿԵ»

գտնելով համոզուեցայ որ ճակատագրական պահն էր բեմագրական գործընթացը սկսելու: Տարեգարձներու, 100ամեակին հետ ալ կապ չունի:

հարցադրումներ, պարզաբանել երեւոյթներ որոնք հանգստ ու խաղաղ չեն ձգեր զիս: Ես ի տես այդ բոլոր արհաւիրքներուն, չեմ փափաքիր լոել, քանի որ լուս մնալը ձեւով մը մեղսակից դառնալ կը նշանակի:

2005ին, Վրոցլաւի Արմին Վէկինէրի Հայոց Ցեղասպանութեան նուիրուած լուսանկարներու ցուցահանդէսին, երբ այստեղ ցուցադրուած լուսակարները վնասւեցան Թուրքերու կողմէ, երբ ցուցահանդէսին կազմակերպիչները ցուցահանդէսին մէկ մասը զեղչեցին տեղի տալով թրքական դեսպանատան ճնշումներուն, նաև Հրեաներուն, որոնք չէին ուղերդու ուղղութիւնը - Հոկտ. 8,

• ԱՐՄԻՆԻՔ ՔՌՅՌ» Տրաման երաժշտութեամբ - քննարկում - Հոկտեմբեր 7,

• Յիշողութեան հետ ... - դասախութիւններ: Հայուանդէս Ներկայացնէւ Մոտրա - Հոկտ 2-12,

• Նարժանկարներու ցուցադրութիւններ - Հոկտ. 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11,

• Հարժանկարներու ցուցադրութիւններ - Հոկտ. 3-5: Ժայկական ազգագրութիւն հէքեաթ, երգ, պար - Վահան եւ Վերժին Քերովիքեաններու կողմէ - Հոկտ 3-5: Ժայեալէն Զայներ - Հոկտ. 5,

Ժ.Զ. ■

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԳՐԷ ՍՈՒՐԻԱՀԱՅՈՅ ՎԵՊԸ...

ԼԵԽՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Այսօր, դարձեալ մտածեցի սուրիահայութեան ապրած մերօրեայ ողբերգութեան մասին:

Իրականութեան մէջ, անընդհատ ու տեւաբար կը մտածեմ այդ մասին, որովհետեւ օր-աւուր կ'ապրի այդ ողբերգութիւնը՝ իր գորշ ու թուխ երանգաւորումներով...:

Մեր աչքին առջև՝ հսկայ ու շէն գաղութ մը կը մաշի, կը փճանայ, կը հնիւծի արագօրէն:

Քեսապի ու այնուհետեւ ալ Հալպի հայանութեան նոր Գիւղ թաղամասի գէպքերը ցոյց տուին, թէ ազգովին Անջօր ենք՝ կարծուածէն ալ աւելի, ու ոչինչ կրնանք ընել, ոչինչ արտօնուած է ընել մեզի, բացի թերեւս կէս-բէրան դատապարտումներէ...:

Ինչ արժէքներ փրթան ու գեռ կը շարունակեն փրթիլ Սուրիա կոշուած այս սիրելի հողամասէն:

Կը լքեն երկիրը ու կ'երթան խմբովին, ընտանեօք: Կը փախչին կրակէն, որ այլեւս կը լավիլ-գէ կատաղօրէն...: Կը փախչին ո՛չ միայն Հայեր, այլեւ տեղածին բնիկ Արաքներ, մանաւանդ զարգացած տարբերը՝ ճարտար ու անուանի վիրաբոյժներ, երեւելի մտաւորականներ, վիթխարի ներդրումներ կատարելու ատակ գործարարներ, ձեռներէց արհեստաւորներ, խոստըմնալից երիտասարդներ, հողը սիրող ու հայրենիքը պաշտող պարզ ու ազնիւ քաղաքացիներ, հայ կամ արաբ, քրիստոնեայ կամ մահմետական:

Մը դաժան ուժն է այս, որ կը ստիպէ մարդիկը՝ լքել իրենց պապեական դարաւոր հողերը ու պանդուխտ դառնալ անհիւրընկալ

ափերու վրայ...:

Հինէն իվեր սորվեցուցեր էին մեզի՝ թէ Հողին իրաւատէրը ժողովուրդն է: Իսկ հիմա, այդ իրաւունքն է որ կը բոնաբարուի, կը տրորուի՝ վայրագորէն:

Սուրիահայոց վէպը պիտի գըրփի՞:

Այսպիսի «ատարօրինակ» հարցում մը ուղղեցի ես ինձի, անցեալ օր, երբ յետագարձ հայեացրով մտաբերեցի այն բոլոր արինոտ գէպքերն ու դիպաշարերը՝ որոնց մէջէն անցաւ սուրիացի ազնիւ ժողովուրդը, վերջին երեքուկէս տարիներու ընթացքին: Ինչ աւերներ, ինչ կորուստներ, անվերականնելի ինչ փլուզումներ...:

Այս լայն շրջանակին մէջ՝ փոքր օղակ մըն ալ մէնք եղանք, Հայերս:

Դեռ մինչեւ երէկ, միշտ կը մտածէի թէ Հայերուս կորուստները (նիւթական ու մարդկային) բարեխատաբար աւելի նուազ էին՝ քան տեղացի մեր համերկրացիներուն կորուստները: Կը մտածէի, թէ նախախնամութիւնը խնայեց ու դեռ ալ պիտի շարունակէ խնայել մեր բուռ մը ժողովուրդը, որ 100 տարի առաջ այս հիւրընկալ ափերը եկաւ ցնցուտիներով ու կամաց կամաց շէնցուց իր տունն ու շրջապատը...:

Իսկ այսօ՞ր...:

Ալ նախախնամութիւնն ալ յուսախաբ ըրաւ մեզ:

ՔԵՍԱ.ՊԻ անցուդարձերը, որոնք երեք ամիս «զբաղեցուցին» մէզ, խորտակեցին մեր ինքնավստահութիւնը էր անցաւ-դարձաւ:

գործին, արուեստի իւրայատուկ ձեւով ներկայացնելն էր նշալ թապու հարցերը՝ հանդիսատեսին ձգելով կազմել իր ազատ կարծիքը:

«ՆՅ» - Եեր Լեհ ըլլալը արդեօք օգնա՞ծ է ձեզի աւելի լաւ հասկնալու Հայկական հարցը:

Ե.Ֆ. - Անկասկած այդպէս է: Լեհաստանի պատմութիւնը, լեհական հողատարածքին պատմութիւնը կարեւոր մէկնակէտ է ընթերցելու եւ ըմբռնելու Հայկական հարցը: Բայց ես այլեւս Ցեղասպանութիւնը եւ Հոլոքոսթը իրարու հետ չեմ բաղդատեր...: Զեմ ըսեր պղտիկ Ցեղասպանութիւն էր կամ Հրէկական Ցեղասպանութեան նախարանն էր:

Հնդիրը այն է որ մենք իսկապէս չենք գիտեր թէ ինչ է ցեղասպանութիւնը: Այսուհանդերձ կ'ուզենք անպատճառ գիտնալ թէ ի՞նչ է: Կ'ուզենք բան մը պատմել, վկայել:

այնտեղ՝ շարագուշակ Մարտ 21ի արեւածագին, ո՛չ ոք գիտէ: Յետոյ, ինչպիսի՞ պարագաներու ներքեւ տեղի ունեցաւ հայկական այս գիւղաւանին «ազատագրում»ը՝ դարձեալ մնաց խորհրդաւոր: Փաշտօնական ու անպաշտօն բոլոր բերաններէ կատարուած «վերլուծում»ները մնացին անձնական տեսակէտներ, սեփական ենթագրութիւններ: Քեսապի շուրջ փակ վարագոյներու ետին ինչպիսի՞ «սենարիո» մը պատրաստուեցաւ, ո՛չ ոք գիտցաւ...:

Աւելի ուշ, Յունիսի սկիզբը, մեր աշքերուն առջեւ աւերակոյտի վերածուցաւ նՈՐ Գիիղը: Համեստ, խոնարհ ու շարքաշ բազուկներու օրրանը՝ նոր Գիւղը, որ բարախող միշտն էր հալէպահայութեան: Այստեղի քանդումներուն լուսանկարներն անգամ սարսահեցուցին զիս...:

Տասնամեակներու երկայնքին ի՞նչ ազգաշէն ծրագիրներ իրագործուեր էին նոր Գիւղի մէջ: Որքա՞ն հպարտ էինք հոն գտնուող Քարէն եփիկ Ազգ. Ճեմարանով, Սահական ու Զաւարեան վարժարան կերպով, Ս. Օ. Խաչի ընկերաբշշկական կեդրոնով, ազգապատկան բազմայարիւր հայ արհեստաւորներով...:

Իսկ հիմա՞: Ամայութի՞ւն, հայթափո՞ւմ, անորոշութի՞ւն...:

Դեռ չենք խօսիր Տէր Զօրի ոմբահարուած նահատակաց եկեղեցին մասին...:

Միզ պիտի գրէ այս ողբերգութեան մասին ՀԱՅԵՐԸՆՈՐՎ:

Անցեալները, տեղ մը կը կարգի, թէ արտասահմանի մէջ արաբերէն լեզուով երկու նոր վէպեր հրատարակուած էին՝ Սուրիոյ ժամանակակից ողբերգութիւնը իրեւ մայր թեմա օգտագործելով:

«ՆՅ» - Ինչո՞ւ ձեր երկին մէջ մեծ տեղ յատկացուած է հայկական եկեղեցական երաժշտութեան, քրտական եւ պարսկական երաժշտութեան եւ թիշտական ինչպիսի գործուութիւններու մեջնորդուութիւնը կատարած էր հարցիւրին: Այդ բացը միտումնուր է: Պարսկատանը թերթիւր է: Պարսկատանը թերթիւր է:

«ՆՅ» - Ներկայացման աւարտին անհաջող է հայ արհեստաւոր անուան հայաց անուան մը կատարած էր ինչպիսի գործուութիւններու մեջնորդուութիւնը:

«ՆՅ» - Ներկայացման աւարտին անհաջող է հայ արհեստաւոր անուան հայաց անուան մը կատարած էր ինչպիսի գործուութիւններու մեջնորդուութիւնը:

Ե.Ֆ. - Մեր ընտրութիւնը հիմնուած է երաժշտական համադրումի վրայ: Մշ միայն գեղեցիկ ըլլալուն համար, այլ ատիկա քիչ մըն ալ պատմական առումով նկատի առած եմ, ինչպէս ծանօթ է հայ արհեստաւոր անուան մէջ հայ ապարակի գողովուրդները պատմական անցեալ եւ իրարու մօտ մշակութներ ունեցած են:

«ՆՅ» - Անկողնի ներկայութիւնը, Հրէկական Ցեղասպանութիւնը կը յիշեցնէ:

Ե.Ֆ. - Սակայն շմոռնանք որ

Կստահաբար պիտի գրուին ուրիշներ ալ, յառաջիկայ տարիներուն:

Իսկ Հայերս: Պիտի կարողանա՞նք գրել Սուրիահայութեան այս մեծ ողբերգութիւններ վէլ:

Թժբախտաբար, վիպագիրներ շունչներ...:

Թերթերու մէջ, հոս-հոն, յաճախ երեւցաւ ու դեռ կ'երեւին հրապարակական կամ օրագրային նշամարներ մեր գժիսեմ առօրեայէն. երբեմն կ'երեւին նաեւ քերթուածներ՝ նոյն սուրիական թեմային շուրջը: Բայց մեզի վէպ պէտք է: Վէպ մը, որ անաշառ կերպով պատկերացնէ այս անօրինակ պատերազմին իրԱԿԱՆ պատկերը ու ատոր հոգեբանական անդրադարձը:

Տասնամեակներու համար, Բ. Աշխարհամարտի աւարտին, խորհրդահայ մեր գրողներէն ումանք շատ ցնցի էջերով նկարագրեցին պատերազմը: Կը յիշեմ, որ Քրիստուափոր Թափալցեան (1910-1967) գրեց ու հրատարակեց «Պատերազմ» խորագրով 4 հատորանի վիպաշարք մը, 2600 էջերով ու 10.000 ապաքանակով...:

Մեր շուրջ պատահող իրադարձութիւնները ՇԱԾ Մեծ էն, իսկ մեր գրիշները՝ ՇԱԾ ԹՈՅԼ...:

Երոպա ապրող երիտասարդ հայ մտաւորական մը, որ Դիմագիրքի վրայ «ընկեր» է իմ հետ, անցեալները նամակ մը գրած էր ինձի՝ հարց տալով թէ ներկայիս ո՞ւր կը բնակիմ, ո՞ր երկրին քաղաքացին եմ:

Պատասխանեցի իրեն, որ Հալէպ ծնած եմ ու տակաւին ալ Հալէպ կ'ապրիմ...

Շանթահարուած մարդու մը պէտք փութով կրիին գրեց ինձի՝ բայց ինձի մէջ կատարած էր ներկայիս ապահովութիւնների մէջ կ'ապրիմ: Ինչ պէտք ինչ էր ապահովութիւնների մէջ կ'ապրիմ:

Ինք, դատելով Դիմագիրքի կամ

առաջ Վրուաւի (Լեհաստան) մէջ կայացած Արմին Վէկնէրի նկարչական ցուցահանդէսէն...: Գիտէք, կարեւոր էր հասկնալ, թէ այդ արարքները պարզ վայրագութիւն էր յատուկ միատարգական դարաւոր հողերը ու պանդուխտ դառնալ անհիւրընկալ առաջարած Արաքներ, մաննական դրագրուած արարքներ են, եւ ի առաջերգութիւն այլ երկիրներու, որոնք չեն ճանցած Ցեղասպանութիւնը, ուր այս գէպքերը պարզապէս վայրագութիւն պիտի նկատուէին, մեր մօտ պէտք էր դատապարտուէին իբր Ցեղասպանութեան ուրացման արտայալութիւն, այնպէս ինչպէս է պարագան Հրէկական Ողջակիզման:

Մենք չենք յուսակի քաղաքար կամ ապահովութիւններ հարցագրուած անդէսէն: Սակայն, մեր բուն նապատակը, ինչ կը վերաբերի այս թատերական

Կոմիտասն ալ այդ անկողնին մէջ մնացած է, իսկ գանիստի հիւանդապահիները անկողնինը գործած են որդերու պաշտպանութեան համար:

Տեսակցեցաւ՝ ԺիրԱՅՐ ԶՈԼԱՔԵԱՆ ■